

Іван Франко: це боротьба, мука й щастя України

(27 серпня – 164 роки від дня народження Івана Франка (1856 – 1916), видатного українського письменника)

Іван Якович Франко (27 серпня 1856, с. Нагуєвичі, Дрогобицький повіт — † 28 травня 1916, Львів) – український поет, прозаїк, драматург, перекладач, літературознавець, журналіст, етнограф, видавець, філософ, мовознавець, економіст, історик, один із найвизначніших політиків Галичини ХІХ – поч. ХХ ст.

Важко знайти у світовій культурі людину такого безмежного діапазону, як Іван Франко. Геніальність митця виявляється в тому, що його творчість і через століття хвилює і захоплює.

«Він – розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука й щастя України. України й людськості», – так Максим Рильський оцінив творчу та громадську діяльність великого Каменяра.

Сьогодні Івана Франка не тільки згадують, з гордістю називаючи сина України національним генієм, а й вдумливо вивчають його літературну спадщину.

За своє життя Іван Франко написав майже 6 тисяч творів, знав 17 іноземних мов. Його твори перекладені 60-а мовами народів світу. І в нашій країні, і за кордоном відбуваються Франкові читання.

І.Франко – знакова постать вітчизняної та світової історії й культури. «Лиш боротись – значить жити» – це кредо Івана Франка завжди актуальне для нас, особливо в цей складний час. Це не просто гасло, а глибока внутрішня переконаність людини, яка пережила страждання, особисті невдачі, переборола тимчасову слабкість духу, але не зломилася.

«Скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям я, здається, не споневірівся досі ніколи і не споневірюся, доки мого життя».

Національна ідея та переживання про майбутнє українського народу супроводжували І.Франка постійно. Він переймався долею українців, він прагнув допомогти їм створити самостійну державу. Все своє життя присвятив на користь Україні.

Неймовірно, але ще за життя Франко став майже легендарною особистістю. Він працював титанічно, і, очевидно, в уяві сучасників зовні поставав як титан. А в дійсності... Ось як описував враження від першого знайомства з Каменярем знаменитий публіцист і літературознавець Сергій Єфремов: *«Перед мене стояла, привітно всміхаючись, маленька, навіть занадто маленька постать... рудуваті із сивиною вуса, густий заріст на лицях і глибокі сірі розумні очі... Так такий то Франко! Я уявляв собі його зовсім іншим: високим, ставним, і з широкими,*

дужими плечима. І оцей маленький чоловічок у довгому до п'ят пальті, такий ординарний з вигляду мав бути мій велет Франко?!

...Серед завжди трохи манірних і з нахилом до пози галичан Франко відрізнявся од загалу своїм костюмом – вишиваною сорочкою серед пишних комірців і краваток, стареньким приношеним убранням, смушковою шапчиною серед церемонних циліндрів... Тим-то до нього й тягло так усіх, і він нам здавався своїм. З ним було легко, нецеремонно, хороше».

Поет завжди почувався «сином народу», «вигодуваним твердим мужицьким хлібом». Він вірив у «день воскреслий» свого народу, бо був велетнем праці та терпіння і залишив по собі для незлічимої кількості поколінь творче діло, котре по віках буде формувати душу великого українського народу.

Він закликав українців пізнати багатовікову історію України, без чого неможливе формування патріотичних почуттів, гордості за свою Батьківщину, а отже, й відповідальності за її нинішню та майбутню долю. Він був у передніх рядах тих, хто ламав скелю старого світу в ім'я нового, скелю неправди й визиску в ім'я правди і краси.

Ранні роки

Франко Іван (дитяче фото)

Іван Франко народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту у Східній Галичині, поблизу Борислава, в родині заможного селянина-коваля Якова Франка. Мати, Марія Кульчицька, походила із зuboжілого українського шляхетського роду Кульчицьких, гербу Сас, була на 33 роки молодшою за чоловіка. Свою селянську ідентичність, що виявлялась у подиву гідній працелюбності й невибагливості в побуті, Франко зберіг до кінця життя.

Навчався спочатку в школі села Ясениця-Сільна (1862–1864), потім у так званій нормальній школі при василіянському монастирі Дрогобича (1864–1867).

Коли Іванові було 9 років (1865 р.), помер батько. Мати вийшла заміж удруге. Вітчим, Гринь Гаврилик, уважно ставився до дітей, фактично замінив хлопцеві батька. Франко підтримував дружні стосунки зі своїм вітчимом протягом всього життя. Коли Іванові було 15 років, у 1872 році, померла мати. Вихованням дітей стала займатися мачуха.

1875 року закінчив Дрогобицьку гімназію (нині – Дрогобицький педагогічний університет). Залишившись без батьків, Іван був змушений заробляти собі на життя репетиторством. З свого заробітку виділяв гроші на книжки для особистої бібліотеки.

Загалом особиста бібліотека Франка-гімназиста складалась з майже 500 книжок українською та іншими європейськими мовами.

Восени 1875 року Франко став студентом філософського факультету Львівського університету.

Перші літературні твори

Перші літературні твори Франка – вірш «Народна пісня» (1874) і повість «Петрії і Довбушуки» (1875) були надруковані у студентському часописі «Друг», членом редакції якого він став з 1875 року. Активна громадсько-політична,

видавнича діяльність, листування з Михайлом Драгомановим спричинили арешт письменника за звинуваченням у належності до таємного соціалістичного товариства.

1880 року Франка вдруге заарештували, обвинувачуючи в підбурюванні селян проти влади. Після 3-місячного ув'язнення перебував під наглядом поліції, був змушений припинити навчання в університеті.

Перший період творчості

Перший період творчості Франка визначають його політичні поезії, своєрідні народні гімни: «Каменярі» (1878), «Вічний революціонер» (1880), «Не пора...» (1880) та ін., повісті «Воа constrictor» (1881), «Борислав сміється» (1881), «Захар Беркут» (1882), низка літературознавчих, публіцистичних статей.

Завершення освіти. Докторат

Іван Франко

Професор Степан Смаль-Стоцький не радив Франку робити докторат у Львівському університеті. Задля наступного захисту докторату Франко один семестр провчився у Чернівецькому університеті, де викладав Смаль-Стоцький. Відтак Іван Франко поїхав до Віденського університету, де з відомим професором-славістом Ватрославом Ягічем узгодив тему. У травні 1893 дисертація була завершена. І.Франко склав іспити з відзнакою. 1 липня відбулася промоція (урочистий акт оголошення про присудження ступені доктора та вручення диплому).

Др. Іван Франко.

Політична діяльність

На громадсько-політичному відтинку Франко довгі роки співпрацював з Михайлом Драгомановим, цінуючи в ньому «європейського політика». Згодом Франко розійшовся з Драгомановим у поглядах на соціалізм, у питанні національної самостійності, закидаючи йому пов'язання долі України з Росією («Суспільно-політичні погляди Михайла Драгоманова», 1906)

Іванові Франку належить ініціатива ширшого вживання в Галичині назви «українці» замість «русини» — так традиційно називали себе корінні галичани. В «Одвертому листі до галицької української молодіжі» (1905) **Франко писав: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями — не галицькими, не буковинськими, а українцями без соціальних кордонів...»**

Останні роки життя

1908 року стан здоров'я Франка значно погіршився, однак він продовжував працювати до кінця свого життя.

Період останнього десятиліття життя Франка — дуже складний. За розповідями сина Андрія, «у цей період батька переслідував дух померлого дідуся, який бив його золотим молотом по руках...». «Протягом 14-ти днів я не міг ані вдень, ані вночі заснути, не міг сидіти, і, коли, проте, не переставав робити, то робив се серед страшного болю» — писав Іван Франко. За таких обставин за неповний рік до смерті Франко створив 232 поетичні переклади й переспіви.

Помер Іван Франко 28 травня 1916 року у Львові. 31 травня відбулось кількатисячне урочисте прощання на Личаківському цвинтарі. Спочатку письменника поховали у чужому склепі (родини Мотичинських), через 5 років домовина з прахом Франка, розпізнана з допомогою Ольги Роздольської, була перенесена в окрему могилу, відому своїм пам'ятником (споруджено 1933 року), на якому Франко-каменяр «лупає сю скалу».

Бандрівський Карло у 1917 р., виконуючи останню волю письменника, передав його архів і бібліотеку до Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Родина

Іван Франко з дружиною Ольгою Хоружинською 1886 р. сфотографувались у Влодзімежа Висоцького одразу після одруження на пораду польської письменниці Елізи Ожешко.

дружина – Ольга Франко (Хоружинська) (10 квітня 1864 –17 липня 1941), письменниця, перекладачка, громадська діячка;
син Андрій (1887–1913);
син Тарас (9 березня 1889 –13 листопада 1971) – письменник, член Спілки письменників СРСР;
син Петро (21 червня 1890 – 28 червня 1941) – український педагог і письменник;
донька Анна (9 серпня 1892 – 24 квітня 1988) – українська письменниця, публіцист, мемуарист.

Поезія

За стилем Франко належить до перших реалістів української літератури, найвизначніший поет по шевченківській добі. Новаторською була друга збірка «З вершин і низин» (1887, поширена 1893), охоплювала головні твори його суспільної лірики («Товаришам з тюрми», «Вічний Революціонер», «Каменярі», «Земле моя», «Тюремні сонети» та інші); революціонізувала молоде покоління, через що в Російській імперії була заборонена. Вершина інтимної лірики Франка збірка «Зів'яле листя» (1896). У збірці «Мій Ізмарагд» (1897) переважають філософські мотиви. Драму власного життя Франко відобразив у збірці «Із днів журби» .

Багато автобіографічного вклав Франко у свою найвизначнішу поему «Мойсей» (1905), в якій на матеріалі біблійного сюжету показано конфлікт вождя з народом, засуджується зрада національних інтересів та проголошується ідея служіння рідному народові.

Прозова творчість

Проза Франка охоплює понад 100 оповідань, новел, 10 повістей, романів. Вершини прози Франка: повість «Воа constrictor» (1878), соціальний роман «Борислав сміється»(1882).

На основі старих українських літописів Франко написав історичну повість «Захар Беркут» (1882 року, зображено героїчну боротьбу українських верховинців проти монголів 1241 року).

Драматургія

Найвизначніші з них – соціально-психологічна драма «Украдене щастя» (1893), віршована історична драма «Сон князя Святослава» (1895).

Інтерпретація постаті

Пам'ятник Івану Франку в с. Нагуєвичі

Меморіальна дошка на будинку по вул. Б. Хмельницького, 11 в Києві. Тут у травні 1886 р. в Павлівській церкві Колегії Павла Галагана Іван Франко взяв шлюб з Ольгою Хоружинською

Нобелівська премія

Франко на сьогодні єдиний український поет, щодо номінування якого на здобуття Нобелівської премії з літератури.

Географічні об'єкти

На його честь 1962 року місто Станіслав було перейменовано в Івано-Франківськ, а також селище міського типу Янів було перейменовано в Івано-Франкове.

Монета номіналом п'ять гривень випущена до 150-річчя Івана Франка в 2006-й рік.

Пам'ятники

Як справедливо зазначив фотохудожник, журналіст Йосип Марухняк « монумент Каменяреві в м. Коломиї – один із небагатьох, біля якого справді хочеться зупинитися, постояти, подумки поспілкуватися з цією непересічною людиною». Над монументом працювали коломийський скульптор Василь Андрушко, професор Львівської національної академії мистецтв Василь Гурмак, архітектор Олег Пріль.

За словами Василя Андрушка, робота була цікава й водночас складна, адже потрібно було втілити в камені цілісну композицію. Іван Франко, немовби піднімаючись сходами з віків у сьогодення, рухається назустріч людям і зі своїм вдумливим поглядом звертається до перехожих: «Нам пора для України жити!» , закликає працювати на Україну, як робив це він усе своє життя.

Народна шана – не вельможна милість:

Життя стає до вічності містком.

Поете, спіть, Ви дуже натомились.

Це так непросто – Ви ж були Франком.

Пам'ятники Іванові Яковичу Франку є в різних містах України та за кордоном. Монументи Франкові — поету, письменнику, вченому-енциклопедистові, громадському діячеві встановлені переважно на заході України, де він жив і працював, однак є і в інших містах по всій країні й навіть за кордоном (Відень, Ліпик). А серед областей України чи не найбільше на Івано-Франківщині — названій на його честь.

Музеї

Музей в с. Криворівня

Меморіальна дошка

У кінематографії

За його творами поставлено фільми:

«Борислав сміється» (1926)

«Якби каміння говорило» (1957)

«Украдене щастя» (фільм-спектакль, 1952), телефільм (1984) і чотирисерійний стилізований фільм (2003)

Художня кінокартина «Захар Беркут» (1971)

Телесеріали Олега Бійми «Пастка» та «Злочин з багатьма невідомими» (обидва — 1993)

«Киценька» (1995) — 5-тий фільм серіалу Олега Бійми «Острів любові» (вказано: за сюжетами Івана Франка)

П'ятисерійний мультфільм «Лис Микита» (2005)

Біографії Івана Франка присвячено кінокартину Тимофія Левчука «Іван Франко» (1956, актор Сергій Бондарчук), його образ створив Ярослав Геляс у фільмі «Родина Коцюбинських» (1970).

Про письменника знято науково-популярну стрічку «Іван Франко» (1956) та телефільм Е. Дмитрієва «Іван Франко» (1981), документальний телефільм «Іван Франко» в рамках проекту «Великі українці» телеканалу «Інтер» (2008).

Твори Івана Франка видані в Коломиї

Франко І. Іван Вишенський: Руський списатель XVI віку [Текст] / І. Франко . – Накладом редакції газети «Хлібороб», 1882. – 26 с.

Франко І. Для домашнього вогнища[Текст]: повість / І. Франко. – Етимологія і фонетика в южноруській літературі , 1894. – 30 с.

Франко І. Що таке поступ [Текст] : поезія / передм. А. Крушельницького. – Видане філією товариства «Учительська громада» в Коломиї. – 1900. – XIX. – 63 с. – В поті чола. – 1910. – XVI. – 83 с.

Франко І. З вершин і низин [Текст]: збірник поезій на 1873 – 1893 роки / І. Франко. – 1920. – 720 с.

Франко І. Захар Беркут [Текст]: повість / І. Франко . – Ляйпціг – Коломия, 1919. – 254 с.

Франко І. Перехресні стежки [Текст]: роман / І. Франко. – Київ – Ляйпціг – Коломия, 1922. – 477 с.

Франко І. Мойсей [Текст]: поема / передм. автора з 3-4 листопада 1912 року. – 4-е вид. – «Чорногора», 1930. – XXI. – 63 с.

Франко І. Захар Беркут: два комплекти листівок до 10 різновидів. Маляр – Ярослав Пстрак: Галицька накладня Якова Орештейна. – Б.р.

Франко І. Відчит для сільських читалень з нагоди 10-ї річниці смерті поета [Текст] / І. Франко. – Коломия. Накладом філії «Просвіта» в Коломиї. – 1926. – 24 с.

Список джерел

Дорош Є. Простий і скромний геній [28 травня – 100 років з дня смерті українського письменника Івана Франка] / Євген Дорош // Пенсійний кур'єр. – 2016. – 27 трав. – С.10.

Мельник Д. Роль Івана Франка в національному відродженні України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http:// blogs. Korresponden t.net/blog/users/3259518-rol-ivana-franka-v-natsionalnomu-vidrodzhenni-ukrainy](http://blogs.korrespondent.net/blog/users/3259518-rol-ivana-franka-v-natsionalnomu-vidrodzhenni-ukrainy)

Нам пора для України жити: методичні рекомендації бібліотечним працівникам [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lidrportal.org.ua/index.php?option=com-content&task=view&id=170&Itemid=5>

Ониськів Р. Перший український претендент на Нобелівську премію : [І. Франко, 1916 р.] / Руслана Ониськів // Вільний голос. – 2017. – 1 черв. – С.2.

Пантелюк М. Марія Пантелюк: Франкові плаї у Довгополі на Гуцульщині: [інтерв'ю з учителем-краєзнавцем Марією Пантелюк / розмовляв Василь Нагірняк] // Слово просвіти. – 2016. – 1-7 верес. – С.10-11.

Призабута спадщина Каменяря: [про патріотизм І. Франка] // Урядовий кур'єр. – 2016. – 20 серп. – С.10.

Тихолоз Н. Вишиванка як маркер національної ідентичності в родині Івана Франка / Наталя Тихолоз // Дивослово. – 2016. – № 7-8. – С. 56-62.

Цимбрикевич Й. Етнічна маса і народ: Великий Каменяр про національні проблеми українців: [до річниці від дня народження І. Франка] / Йосип Цимбрикевич // Галичина. – 2016. – 14 квіт. – С. 15.

Підготувала Руслана Ониськів
провідний бібліограф